

Motion till riksdagen 2025/26:4154

av **Ida Karkiainen m.fl. (S)**

med anledning av prop. 2025/26:264 Skärpta och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om enhetlig begreppsanvändning i migrationslagstiftningen när det gäller skötsamt och hederligt levnadssätt och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att återkomma till riksdagen med förslag till objektiva kriterier för krav på skötsamt och hederligt levnadssätt för uppehållstillstånd i enlighet med vad Lagrådet föreslår och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om krav på en grundlig uppföljning och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

I regeringens proposition föreslås att en utlännings vandel (levnadssätt) i ökad utsträckning ska kunna beaktas vid prövningen av beviljande och återkallelse av uppehållstillstånd. Det huvudsakliga syftet med ändringen är att skapa större möjligheter att kunna avlägsna utlänningar från landet på grund av brister i deras vandel. Därutöver föreslås bl.a. att uppehållstillstånd av andra skäl ska kunna återkallas i fler fall än i dag. Det övergripande syftet är att åstadkomma skärpta regler för uppehållstillstånd.

Återinför inte vandelsbegreppet

Socialdemokraterna delar analysen att utlänningars levnadssätt i ökad utsträckning ska kunna beaktas vid prövningen av beviljande och återkallelse av uppehållstillstånd.

Däremot har begreppet ”vandel” tidigare utmönstrats i svensk lag mot ett begrepp som bättre svarar på ett språkbruk som används i dagligt tal. Begreppet bristande vandel fasades ut ur utlänningslagen 1989 med motiveringarna att de inte längre användes i den praktiska tillämpningen och att begreppet ansågs obsolet. Vi är tveksamma till att återinföra begreppet i utlänningslagen. En stram migrationslagstiftning gynnas inte av inslag som är tveksamma ur rättssäkerhetssynpunkt och som bygger på olika skiftande moraluppfattningar om vad som ska anses lämpligt eller olämpligt. I regeringens proposition om skärpta regler för svenskt medborgarskap föreslås begreppet ”skötsamt och hederligt levnadssätt”. Vi anser att samma begrepp kan användas för krav på levnadssätt vid uppehållstillstånd. Detta bör tillkännages för regeringen.

Inför en definition av begreppet för skötsamt och hederligt levnadssätt för uppehållstillstånd

I utredningen föreslås en definition av vad som är ett skötsamt och hederligt levnadssätt. Regeringen föreslår emellertid att det inte ska införas en särskild definition och att vandelsprövningen bör ge utrymme för en bred och allsidig bedömning av en utlännings levnadssätt.

Lagrådet menar i sitt yttrande att det inte borde vara omöjligt att i lag ange de slag av vandelsbrister eller misskötsamhet som omfattas av regleringen. Av motiven framgår att de kategorier av vandelsbrister som omfattas är att en utlänning *begått brott, utgör ett hot mot allmän ordning eller säkerhet, har brustit i regelefterlevnad, försörjer sig oärligt* eller *har obetalda skulder*. Lagrådet menar att en möjlighet kunde vara att i lag åtminstone ange samtliga fem kategorier av vandelsbrister som ska beaktas. En sådan uppräkningslista blir givetvis uttömmande, vilket i princip anges vara avsikten, även om det inte helt utesluts att andra liknande omständigheter kan beaktas. Att det med en uttömmande lagreglering av vad som avses med vandel i övrigt inte blir möjligt att utan lagändring beakta andra liknande omständigheter menar Lagrådet är en klar fördel. Åtminstone bör i vart fall återkallelse av ett uppehållstillstånd som medför utvisning ha tydligt stöd i lag. Tydliga kriterier är önskvärt även i övrigt, särskilt för situationen då det är fråga om prövning av om ett nytt uppehållstillstånd ska beviljas för den som har ett tidsbegränsat uppehållstillstånd som löper ut.

Vi delar Lagrådets kritik och anser att vandelsbegreppet måste vara definierat och objektivt och vi ser klara fördelar med det förslag som Lagrådet skissar i sitt yttrande. Att regeringens förslag saknar en tydlig och avgränsad definition är en allvarlig brist.

I likhet med Lagrådet tycker vi socialdemokrater att det är bra att regeringen har bemödat sig att tydliggöra och bemöta flera av de farhågor som väckts under utrednings- och beredningstiden av förslaget. Det görs exempelvis tydligt att vissa beteenden, som väl i någon mening får betraktas som normbrytande, inte i sig ska läggas till grund för en vandelsprövning: prostitution, tiggeri samt skadligt bruk eller beroende av alkohol, narkotika eller andra droger eller beroendeframkallande medel.

Det klargörs också att vad en person har yttrat inte i sig kan läggas till grund för en återkallelse med mindre än att det är fråga om brott och att ett yttrandes straffbarhet avgörs i en allmän domstol inom ramen för ett brottmål (i förekommande fall enligt den särskilda ordningen för tryck- och yttrandefrihetsmål), inte inom ramen för en vandelsprövning enligt utlänningslagen. Vidare eftersträvas att i anslutning till skilda kategorier av brister – bristande regelefterlevnad, oärlig försörjning och obetalda skulder –

närmare ange omständigheter som kan vägas in i bedömningen liksom under vilka förhållanden som en sådan brist inte bör anses utgöra en brist i lagens mening. Exempelvis anges i anslutning till kategorin obetalda skulder att det förhållandet att en skuld överlämnats till Kronofogdemyndigheten utgör en omständighet som talar för att personen har obetalda skulder, men för att obetalda skulder ska anses utgöra en vandelsbrist krävs därutöver att personen har visat en tydlig ovilja att göra rätt för sig. Skuldernas antal, omfattning och ålder måste då beaktas liksom den enskildes ansträngningar för att reglera skulderna. Att tillfälligt eller vid ett enstaka tillfälle hamna i ekonomiskt trångmål ska inte anses utgöra en brist i vandeln. Det tydliggörs också att det krävs att det inte är fråga om misskötsamhet av bagatellartad karaktär. Endast ageranden och förhållanden som har uppenbart negativa konsekvenser för andra enskilda eller för det allmänna kan anses utgöra bristande vandel. Detta bör tillkännages för regeringen.

Endast olagliga yttranden bör ingå i vandelsbegreppet

Som framgår av propositionen ska ett yttrande som inte är straffbart inte kunna läggas till grund för bedömningen att en utlänning brister i sin vandel. Vi vill särskilt understryka detta viktiga klargörande eftersom det förekommit svårfattliga uttalande om detta från regeringsföreträdare.

En svåröverblickbar lagstiftningsprocess

På kort tid har regeringen lämnat ett stort antal propositioner med förslag som rör migrationspolitikens olika områden. Vidare har förslagen presenterats i en ordning som är bakvänd, vilket är otillfredsställande och riskerar att försvåra en fullgod lagstiftning.

Lagrådet har i sitt yttrande över denna proposition pekat på att regeringens arbetssätt gör det svårt att granska och bedöma konsekvenserna av alla dessa lagändringar på ett tillförlitligt sätt. Vi delar den kritiken. Risker är stora att vi redan mycket snart kommer att få erfara att vi har en ny lagstiftning som innehåller mycket stora brister och att det kan få negativa effekter för enskilda människor. Det finns risk för att de effekter vi har erfarit med de s.k. tonårsutvisningarna kan återupprepas inom flera av migrationspolitikens områden. Mot den bakgrunden bör det för dessa förslag, liksom för övriga lagändringar på migrationsområdet som regeringen nu driver igenom, göras en grundlig uppföljning. Detta bör tillkännages för regeringen.

Ida Karkiainen (S)

Ola Möller (S)

Åsa Eriksson (S)

Magdalena Sundqvist (S)

Sanne Lennström (S)

Jessica Rodén (S)